

ТЕАТРГА БАҒЫШЛАНҒАН ӨМИР

Базарбай Назарымбетов

Ўзбекистан мамлекетлик көркем-өнер ҳам Мәденият Институты Нөкис Филиалы «Режиссура ҳам актёр шеберлиги» кафедрасы оқытыушысы Ўзбекистан Республикасына хызмет көрсеткен артист

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7140204>

Аннотация. Алғаш рет 1926 жылы «Таң нур» халық театрының труппасы Карақалпақстанда өнер көрсетті. Алғашқы жылдары он үш (13) адамнан тұратын труппа қарқынды түрде өсе бастады. Б.Назарымбетов] Өзбекстанның халық әртісі Нажимаддин Ансатбаев Сапаргүл Әуезовті қарақалпақ театрының жұмысында өзіне мектеп жасаған актриса деп атады. Театр бөліміндегі қойылымдарында ел құрмет тұтатын тұлға С.Әуезова ертеңгі күннің қайнар көзі болса, кей тұста театр өнеріне қалдырған өз өнерінің тәжірибесі де мектепке қызмет етеді. Біз, Өзбекистан мамлекетлик өнер ҳам мәденият институты Нөкис филиалының режиссура ҳам актёрлық шеберлик кафедрасының оқытыушылары, сондай педагоглардың нәтижелі күш-қуатына елесип, болашақ жасларды тәрбиялаймыз.

Түйін сөздер: театр, актер, мизансахна, өнер, пьеса, драма, талант, образ, кейіпкер.

Аннотация. В Каракалпақстане впервые в 1926 году выступила труппа национального театра «Тан Нур». Труппа, состоявшая в первые годы из тринадцати (13) человек, стала быстро расти. Б.Назарымбетов] Народный артист Узбекистана Нажимаддин Ансатбаев назвал Сапаргүль Ауэзову актрисой, создавшей для себя школу в творчестве каракалпацкого театра. Человек, почитаемый страной С. Ауэзовой в ее спектаклях на театральном отделении служат источником вдохновения на будущее, а в ряде случаев и опыт собственной карьеры, которую она оставила для театрального искусства, послужит школе. Мы, преподаватели кафедры режиссуры и актерского мастерства Нукусского филиала Узбекского государственного института искусств и культуры, будем обучать будущую молодежь, подражая плодотворным усилиям таких педагогов.

Ключевые слова: театр, актёр, мизансцена, искусство, спектакль драма, талант, образ, характер.

A LIFE DEDICATED TO THE THEATER

Abstract. For the first time in 1926, the troupe of the national theater "Tan Nur" performed in Karakalpakstan. The troupe, which consisted of thirteen (13) people in the early years, began to grow rapidly. B. Nazarymbetov] People's Artist of Uzbekistan Nazhimaddin Ansatbaev called Sapargul Auevov an actress who created a school for herself in the work of the Karakalpak theater. The person revered by the country S. Auevova in her performances at the theater department serves as a source of inspiration for the future, and in some cases the experience of her own career, which she left for theatrical art, will serve the school. We, teachers of the department of directing and acting skills of the Nukus branch of the Uzbek State Institute of Arts and Culture, will educate future youth, imitating the fruitful efforts of such teachers.

Keywords: theatre, actor, mise-en-scene, art, play, drama, talent, image, character.

КИРИСИЎ

Ўзбекистан Республикасы Президенти Ш.М.Мирзиёевтың 2017-жыл 7-августтағы ПҚ-3176 санлы қарарына тийкарланып хәмде 2017-жыл 3-августтағы зиялылар менен ушырасыўындағы Ўзбекистан Республикасының Президенти Ш.М.Мирзиёевтың қарар хәм пәрманларының арқасында елимизде болып атырған жаңаланыўларды айтып өтсек бираз жаксы басламалардың гуўасы боламыз. 2017-жыл 3-августтағы ушырасыўдағы сөйлеген сөзинде елимиздеги ел ардақлаған халық артистлерге нурунийлерге хәм тағы басқа халық хожалығындағы көзге көринетиндей мийнет ислеген инсанлардың мийнетлерин есапка алыў зэрүр деп көрсеткен еди. Мине усы қарар хәм пәрманларға тийкарланып Қарақалпақстан Республикасы тарийхы хәм Мәденияты Мәмлекетлик Музейи Ўзбекистан хәм Қарақалпақстан халық артисти Сапаргул Ауезованың мийнет жолына арналған «Театрға бағышланған өмир» атлы ушырасыў кешеси болып онда Сапаргул Ауезованың басып өткен жолы хәм атқарған рөллери ҳаққында сөз болып өтти.

МАТЕРИАЛЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

Көркем-өнер әйемги дәўирлерден баслап Елге қалыс минсиз хызмет етиўдин үлгилерин басқышпа-басқыш раўажланып келген хәр бир халықтың өзине тән мәденияты әдебияты қәлиплескен. Соның менен бирге Қарақалпақ халқы көркем өнериде раўажланыў дәўири басқышларынан өткен. Буған мысал Қарақалпақстанда биринши рет 1926-жылы шөлкемлестирилген «Таң нуры» миллий театр труппасының шөлкемлестирилиўи еди. Дәслепки жыллары он үш (13) адамнан ибарат болған труппа тезлик пенен раўажланды. Жергиликли жас драматург, режиссёр, актёр, актрисалар менен көбейип баслайды. Қарақалпақстан көркем өнерине театр сахнасы раўажланыўына өз үлесин қосқан актриса Сапаргул Ауезова 1927-жыл Кегейли районында туўылған. Орта мектепти питкергеннен кейин ҳәзирги Бердақ атындағы музыкалы академиялық театрына актриса болып өзиниң мийнет жолын баслаған. Ол арнаўлы билимге ийе болмаса да тәбият инәм еткен туўма таланты менен саналы өмириниң елиў жылдан аслам дәўирин сахнаға бағышлаған бул әжайып инсан барлық дәретиўшилиқ уқыбын, күш жигерин, өзи дәреткен жанлы образларда сәўлелендирип тамашагөйлердиң алғысларына халықтың хүрметине ылайық болды.

НӘТИЖЕЛЕР

Сапаргул Ауезова театр сахнасында елиўден (50) аслам спектакльлерде түрли жастағы хәм характердеги ҳаял-қызлардың алўан түрли образларын жаратты. Ол жаратқан А.Н.Островскийдиң «Жарлылық айып емес» спектакльинде Анна Ивановна Ж.Аймурзаевтиң «Берлақ» спектакльинде Кумар «Айгул-Абат» спектакльинде Үзилдик, Асан Бегиммов хәм Төреш Алланазаровлардың «Ғарип-Ашық» музыкалы драммасында– Гулжамал Сапар Хожаниязовтың «Сүймегенбе-сүйкенбе» спектакльинде Паршагул Мустай Каримниң «Ай тутылған түнде» драммасында Байбише Пирлепес Тилегеновтың «Аналар» спектакльинде Рысгул Нажим Даукараевтың Гулжан Хамзаның «Майсараның хийлесин» шығармасында Майсара Саид Ахмаддың «Келинлер козғаланы» Фарманбийби хәм басқада тәкирарланбас образлары Қарақалпақ миллий театры тарийхында жаңалық болды. Сапаргул Ауезованың пидакерлик мийнетлери мәмлекетимиз тәрәпинен жоқары баҳаланып оған 1957-жылы Қарақалпақстан халық артисти 1963-жылы Ўзбекистанға хызмет көрсеткен артист 1967-жылы болса ең уллы атақ Ўзбекистан халық артисти хүрметли атақлары берилди .

1980-жылы С.Ауезова Бердақ атындағы Мәмлекетлик сыйлыктын лаўраты атағына мияссар болды. Дөрөткөн образлары кейинги әўлад жүрегинде мәңгиге сақланып қалады. Сапаргул Ауезованың тоқсан бес (95) жыллық еслеў кешеси Қарақалпақстан Республикасы тарийхы хәм мәдениаты Мәмлекетлик музейинде шөлкөмлестирилмекте.

ТАЛҚАЛАУ

Бүгинги күнде музейде актрисаның дөретиўшилиқ сахна көринислери тарийхынан фото сүүретлер, мийнетиниң бахаланыў нәтийжесинде Мәмлекет тәрәпинен берилген сыйлықлары музей коллекциясында сақланып келмекте. Музейде сақланып атырған тарыйхый экспонатлар жәрдеминде жас әўлад пенен биргеликте тарийхқа саяхат атамасында көргизбелер шөлкөмлестириледі. Өзбекстан халық артисти Нажимаддин Аңсатбаев башқурт драматурги Мустай Каримниң «Ай тутылған түнде» драммасын сөз еткенинде драматургтың өз аузынан еситкенлерин былай деп тәрийшлейди. Бурынғы аўқам республикаларының бул шығарманы жигирма алты (26) театр сахналастырды хәм бәриниң премьераларына қатнастым деп айтады бирақ солардың ишинде ең жақсы хәм өзимниң кеўлимдегидей етип усы шығарманы сахнаға койған Бердақ атындағы Қарақалпақ Мәмлекетлик музыкалы Академиялы театры хәм оның бас режиссёры Нажимаддин Аңсатбаевтай етип хеш ким сахналастыра алмады деп автордың өзи тәрийшлейди (Қарақалпақстан мәдениаты газетасы №16 (932) 04.09.2022. Б.Н. расында да Мустай Карим хеш жерде бундай етип әсиресе Сапаргул Ауезовадай етип Байбишениң образын хеш ким усы 26-театрдан ойнаған хеш бир актриса С.Ауезовадай етип образды характерди ашып бере алған жоқ деп айтады. Жура Махмудов хам Хамида Махмудовалардың пикиринше режиссёр ўазыйпаны толық хәм анық етип қойғанда ғана тәсиршең мизан сахналарды актёр жаратыўы мүмкин өйткени спектакльдиң жанры драма яки комедия болса тек ғана миан сахна арқалы актёр тамашағөйге жеткереді. Мизан сахнадан гөзленген мақсет-қатнасыўшылардың өз-ара ишки мүнәсибети хәм характерлерин физикалық хәрекеті арқалы ишки кеширме пайда болары сөзсиз. Мизан сахна арқалы әмелге асырылатуғын үзликсиз даўам ететуғын бир-бири менен орын алмасатуғын физикалық хәрекетлери спектакль мазмунын ашып береді хәм өз мақсетине жетеді. (Ж.Махмудов Х.Махмудова Режиссура асослари Узбекистон миллий энциклопедияси давлат илмий нашриёти 2008 тошкент-129 навоикуч №30)

ҚОРЫТЫНДЫ

С.Ауезова Қарақалпақ театрында өзиниң мектебин жаратып кеткен уллы инсан. Бул инсанның атқарған рөллерин келешек жасларымызға әсиресе Өзбекстан мәмлекетлик көркем-өнер хәм мәденият институты Нөкис филиалы студентлерине сабақ барысында С.Ауезова ойнаған спектакльлерди хәм жаратқан образларынан мысал ретинде сабақта тәжрийбе сыпатында пайдаланамыз (Б.Н.). Демек театрға өзиниң пүткил өмирин арнаған инсан келешек аўладқа сабақ болады деп айтсақ асыра айтқан болмаймыз. Өзбекстан Республикасы Президенти 2017-жыл 3-августтағы зиялылыр менен болған ушырасыўында биз бурын жасап өткен халқ артистлерин республикамыз ушын пидакарана мийнет еткен инсанларды есимизден шығармаўымыз керек деп айтқан еди, мине пәрман хәм қарарларға тийқарланып Қарақалпақстан Республикасында да үлги болатындай инсанлар, атап айтқанда театр көркем-өнер пидайылары оғада көп, биз оларды еске түсирип олардың мийнетлерин бахалаўымыз орынлы деп есаплаймыз. Омйрин театрға бағышлаған тулғалар

мийнетлери халкымызга келешек эуладқа жеткерип бериў кейинги аўлад ўакиллериниң баслы ўазыйпаларынан бири болып есапланады.

REFERENCES

1. Өзбекистан Республикасы Президенти Қарарлары Әмиударья 2018 .№3.4б.
2. Қарақалпақстан мәденияты №16(932)09.04.2022.2 б.
3. Ж.Махмудов, Х.Махмудова «Режиссура асослари» Узбекистон миллий энциклопедияси Давлат илмий нашриёти 2008 Тошкент-129 навои кучаси № 30.
4. Саният 2021 №1-2 көркем-өнер. 12-13 б.